

MARILE SCHIMBĂRI. CRIZE ȘI PERSPECTIVE ÎN POLITICA INTERNAȚIONALĂ

de Valentin Naumescu

București, Editura Trei, 2015

ISBN: 978-606-719-498-2, 440 pagini

Recenzie de **Victoria FOLEA**¹

Rezumat

Cartea „Marile schimbări. Crize și perspective în politica internațională” reprezintă o colecție de 79 de articole, sinteze, analize scrise de Valentin Naumescu în perioada ianuarie 2014 – octombrie 2015, o perioadă încărcată de schimbări, tensiuni, crize și chiar conflicte deschise în Europa și în lume. Lucrarea este prima astfel de culegere de comentarii și analize în colecția Contributors (<http://www.contributors.ro/>).

Articolele și analizele cuprinse în carte investighează o varietate de probleme politice, geopolitice, diplomatice din plan internațional, de mare actualitate, cu atât mai mult cu cât perioada cuprinsă în lucrare (aproape doi ani, 2014-2015) a fost caracterizată de tulburări și crize regionale și globale, cu rezonanțe pe termen lung.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, politică internațională, geopolitică, conflicte, tendințe globale, crize regionale și globale

---

¹ Dr. Victoria Folea este conferențiar, cercetător la Universitatea Româno-Americană, București, și cercetător la Institutul de Economie Mondială al Academiei Române, București. Email: vfolea@hotmail.com

1. Introducere

Cartea *„Marile schimbări. Crize și perspective în politica internațională”* cuprinde o analiză a evenimentelor regionale și globale ale ultimilor doi ani (2014, 2015), din perspectiva europeană. Dezbaterile pe care le propune Valentin Naumescu pe tema tensiunilor, crizelor și conflictelor recente reprezintă în principal un punct de vedere european, ridicând semne de întrebare serioase privind identitatea, integritatea și securitatea Uniunii Europene. Mai mult, Valentin Naumescu analizează poziția și implicarea României în aceste tensiuni și crize regionale și internaționale, punând problema rolului României și răspunsului acesteia în relațiile internaționale.

Data fiind multitudinea, diversitatea și intensitatea problemelor internaționale cu care ne confruntăm în ultimii ani, pare greu de crezut că cele 79 de articole cuprinse în cartea lui Naumescu ar putea fi structurate într-o lucrare uniformă. Cu toate acestea, Valentin Naumescu reușește să confere lucrării o viziune unitară *„eurocentrică (...), focusată pe spațiul euro-atlantic și pe relaționările acestuia cu lumea exterioară”* (Naumescu, 2015, p. 17).

Astfel, cartea *„Marile schimbări. Crize și perspective în politica internațională”* este structurată în patru mari capitole, axate pe: tematica globală actuală; criza paradigmei integrării comunitare și eventualitatea intrării UE în era dezintegrării, sub presiunea dezacordurilor interne; vecinătatea estică a Uniunii și Statele Unite în perioada mandatelor lui Barack Obama.

2. O privire de ansamblu asupra tematicii globale actuale

Capitolul întâi oferă un cadru, o țesătură de fond a principalelor teme și tendințe ale politicii internaționale care au declanșat dezbateri și polemici aprinse în 2014 și 2015, și care continuă și se dezvoltă în prezent. Acest cadru de fond este folosit în capitolele următoare pentru a susține o discuție mai amplă și mai conturată asupra câtorva dintre aceste teme, cum sunt: criza Uniunii Europene; relația Rusiei cu Occidentul; Statele Unite ale Americii între 2009 și 2015.

La sfârșitul anului 2014, Valentin Naumescu sublinia câteva teme politice, geopolitice și economice pe care le considera semnificative:

Una dintre acestea se referă la Rusia și deteriorarea relației acesteia cu Occidentul. Este interesant de analizat această relație nu numai dintr-o perspectivă geopolitică, dar și economică, ținând cont de faptul că deteriorarea relațiilor economice dintre cele două părți a avut repercusiuni și asupra economiei Rusiei. În acest context, trebuie menționată intrarea în recesiune a economiei Rusiei în 2009, pe fondul crizei financiare și economice mondiale, urmată de o redresare rapidă în 2010-2012, dar ulterior de încetinirea ritmului de creștere a PIB-ului și o nouă recesiune, pe fondul scăderii abrupte a prețurilor la țiței pe piața internațională, dar și al sancțiunilor impuse de Vest.

La deteriorarea relației dintre Rusia și Occident au contribuit și conflictul cu Ucraina și încercarea Ucrainei de a adera la NATO, precum și criza transnistreană. Noua doctrină de apărare a Rusiei consideră extinderea NATO drept o „amenințare la adresa securității” sale, iar politica externă a Rusiei este din ce în ce mai asertivă. Războiul hibrid (al doilea Război Rece) început după Summit-ul de la Vilnius din noiembrie 2013 a escaladat, cu toate acestea Rusia se bucură de sprijinul acordat de unele țări mari, precum Germania și Franța, care nu doresc ruperea completă a relațiilor.

O altă temă majoră se referă la pericolul indus de Statul Islamic și alte grupări teroriste. Lucrarea evidențiază progresele modeste înregistrate de state precum Statele Unite și Marea Britanie în războiul împotriva Statului Islamic din Irak și Siria. De altfel, anii 2014 și 2015 au adus în prim-plan dezvoltarea componentei de terorism tip „homegrown”: cetățeni ai statelor occidentale aflați la a doua sau a treia generație de imigranți, deveniți membri ai unor organizații fundamentaliste.

În domeniul energiei, se reliefează scăderea continuă a prețului petrolului, ceea ce accentuează vulnerabilitățile structurale ale unor economii, mai ales în economiile dependente de exportul de hidrocarburi, cu efect asupra relațiilor internaționale și stabilității regionale. Energia verde nu este încă foarte profitabilă, iar tehnologiile aferente nu sunt extinse pe scară largă.

O altă temă cu implicații majore, de data aceasta în plan regional, se referă la poziția Marii Britanii în UE. Aceasta adaugă noi tensiuni în plan comunitar, având în vedere tendința de limitare a obligațiilor comunitare pentru Marea Britanie și chiar perspectiva ieșirii acesteia din Uniune.

Pe lista temelor majore abordate se mai înscriu: **campania electorală pentru apropiatele alegeri prezidențiale din SUA, recunoașterea Palestinei de către unele state occidentale** (Suedia, Franța), care a creat tensiuni și crize în diplomația internațională și relațiile bilaterale cu Israelul; **restabilirea relațiilor bilaterale SUA-Cuba; alegerile anticipate în Grecia,** cu descrierea scenariului devenit realitate al câștigării puterii de către partidul radical de stânga (Syriza). Deși nu toate efectele dramatice prognozate asupra Greciei s-au transpus în realitate (accentuarea sărăciei, izolarea financiară, sporirea ratei șomajului, fuga masivă a capitalului și chiar riscul ieșirii Greciei din Uniunea Europeană), economia rămâne în recesiune.

În afara acestor teme politice și geo-politice importante, Valentin Naumescu (2015, p. 29) subliniază și **opt macrotendințe politice la nivel global și regional** care, consideră el, vor avea durată mai mare și implicații mult mai profunde.

Printre acestea se numără repolarizarea și radicalizare ideologică, însoțite de creșterea violenței publice. Conservatorismul și radicalismul pieței libere se consolidează, iar tendințele naționaliste se accentuează. Reapare mirajul socialismului radical. Au loc tot mai multe confuzii economico-sociale, ducând la radicalizarea discursului politic și a guvernării („dreapta va fi și mai de dreapta, iar stânga va fi și mai de stânga”) (Naumescu, 2015, p. 30). Societățile occidentale se simt amenințate în matricea lor istorică deoarece reacțiile conservatoare (naționaliste, religioase, rasiale)

se înmulțesc, discursul identitar se accentuează, în special în Europa, iar multiculturalismul liberal proclamat în Europa în urmă cu câțiva ani se prăbușește. Valentin Naumescu considera în ianuarie 2015 că neînțelegerile culturale și intoleranța, ciocnirile care au loc, mai ales în Europa ultimilor 2-3 ani, între valori și credințe fundamentale nu reprezintă un conflict între Occident și Orient sau Islam, ci o schimbare internă a Occidentului, „o schimbare din interior a lumii noastre” (p. 34). La începutul anului 2015, cu privire la atacul terorist împotriva revistei Charlie Hebdo, Naumescu (2015, p. 34) afirma că atacul asupra valorilor culturale și credințelor occidentale „nu vine din exterior, nu a fost gândit și instrumentat de state dușmane”, ci vine din partea unor cetățeni occidentali aflați la a doua sau a treia generație de imigranți. Dacă aceste conflicte interne ale societăților occidentale nu erau de ajuns prin ele însele, iată că valul masiv de imigranți musulmani în Europa început în vara anului 2015 vine să le întărească și să le acutizeze.

Referitor la ascensiunea curenților populiste, contestatare, antisistem sau xenofobe, autorul consideră că scăderea nivelului de trai, asociată cu ideea că integrarea europeană și imigranții se numără printre determinanții majori, conduc la puternice mișcări xenofobe.

În ceea ce privește expansiunea islamismului politic, se evidențiază una dintre cauzele acestea: comunitățile musulmane și de imigranți din statele occidentale sunt tot mai izolate, iar tinerii reprezentând a doua sau a treia generație de cetățeni „occidentali” sunt tot mai mult atrași de organizații islamiste fundamentaliste.

O altă mega-tendință reflectată este slăbirea coeziunii sistemelor politico-economice occidentale. NATO, Uniunea Europeană își pierde din semnificație în rândul statelor membre, care caută soluții pe cont propriu. **În strânsă legătură cu aceasta, se remarcă fenomenul de contestarea tot mai accentuată a globalizării,** un exemplu ilustrativ în acest sens fiind opoziția europeană la negocierile Parteneriatului transatlantic pentru comerț și investiții (TTIP).

Așadar, statele și instituțiile publice nu reușesc să facă față tensiunilor și crizelor variate și repetate, ceea ce sporește numărul problemelor lipsite în aparență de soluții politico-economice. Incertitudinea economico-socială, nesiguranța vieții, îmbătrânirea populației și dezechilibrele sistemelor de pensii generează confuzii și puternice tensiuni economice și sociale. La acestea se adaugă elemente mai puțin vizibile direct în spațiul public, însă cu efecte dramatice asupra individului și societății, cum sunt poluarea, scumpirea accesului la anumite resurse și decredibilizarea instituțiilor democratice.

3. Uniunea Europeană: criza paradigmei integrării și începutul erei dezintegrării?

Capitolul al doilea din lucrare este dedicat Uniunii Europene, amenințărilor și tensiunilor care se acumulează cu rapiditate și care pun în mare dificultate proiectul integrării europene. Punctele-cheie ale Capitolului 2 pot fi considerate următoarele:

Uniunea Europeană a ajuns într-un punct critic și se îndreaptă către o schimbare majoră, conceptuală și / sau structurală. Uniunea Europeană nu mai este percepută de către cetățenii săi ca fiind o construcție satisfăcătoare, eficientă și viabilă. Crizele, problemele și tensiunile economice, politice, culturale, sociale, spectrul unui nou război în Europa, alimentează neîncrederea crescută a populației în șansele construcției integratoare europene. **Neîncrederea în Uniunea Europeană este la cote de peste 50% în jumătate din statele membre.**

Dezintegrarea Uniunii Europene începe să se manifeste în discursuri politice și sondaje de opinie, în referendumuri și opțiuni pentru autonomie regională. Naumescu (2015, p. 113) apreciază că **ne aflăm în acest moment „între două mari cicluri istorice”**, pe de o parte integrarea Europei ca rezultat al nevoii de pace, și pe de altă parte divizarea statală și fragmentarea etnică care caracterizează continentul european de secole.

Naumescu (2015, p. 116) percepe dezintegrarea nu numai la dimensiune supranațională. El consideră că **statele europene încep să fie contestate din interior** ca rezultat al exacerbării identităților etnice, dar și al *„oportunităților politice provocate de plictiseală, mediocritate educațională, crize economice sau scăderea nivelului de viață”*. Problemele interne ale statelor europene pun serios în discuție conceptul integrării. Marea Britanie se confruntă cu niveluri ridicate ale euroscepticismului, chiar eurofobiei, punând problema unui referendum care să aducă în dezbatere ieșirea din Uniunea Europeană. Regimul Orban, atât prin discursuri răsunătoare, cât și prin acțiuni concrete de colaborare economică cu Rusia, a izolat treptat Ungaria de Uniunea Europeană și NATO. Alegerile din Polonia au demonstrat câștigul facțiunii puternic contestată, antieuropeană și antisistem, considerată de mulți ca fiind naționalistă și populistă. Franța se află în declin economic, politic, strategic, social, cultural, Naumescu considerând că *„noua Franță este aproape ieșită din ecuația de putere a politicii internaționale, cu o voce ignorată sau absentă în marile dosare ale zilei (Siria, Iran, negocierile israelieno-palestiniene, Ucraina și vecinătatea estică a Uniunii Europene etc.)”* (Naumescu, 2015, p. 163).

Peisajul politic în Europa începe să se schimbe, anunțând o nouă paradigmă. Generația liberală și proeuropeană care a susținut discursul politic european în ultimele decenii este în declin. Treptat ia naștere o nouă generație naționalist-conservatoare *„pentru care democrația liberală și Uniunea Europeană nu mai reprezintă valori absolute”* (Naumescu, 2015, p. 147). Această nouă paradigmă își găsește susținători în generația foarte tânără, confuză cultural și cu lacune educaționale,

lipsită de memoria războiului sau a comunismului. Platformele naționalist-conservatoare, radicale, populiste sunt în creștere, alimentate de tensiuni și crize generate de globalizare, amestec de rase, etnii, religii, de temeri și incertitudini, care îi determină pe oameni să caute diferite forme de stabilitate și protecție.

Uniunea Europeană este considerată a fi sub asaltul lumii islamice. Valul de neoprit al imigranților musulmani, proces început în vara anului 2015, amenință stabilitatea și ordinea tratatelor europene, sistemul social al statelor bunăstării ("welfare states") (Naumescu, 2015, p. 180) și alimentează discursurile naționaliste și radicale din Europa.

Referitor la criza Greciei, Naumescu (2015, p. 199) apreciază că aceasta a pus în lumină „**vulnerabilitatea structurală și funcțională esențială a Uniunii Europene și a Zonei Euro**”. Grecia este, practic, primul stat falimentar din zona Euro, creând un precedent foarte serios și punând problema ieșirii Greciei sau suspendării sale temporare din zona Euro sau chiar din Uniunea Europeană. În iunie 2015, deci înaintea referendumului din iulie 2015 din Grecia, Valentin Naumescu considera că această criză a scos, de fapt, la lumină criza majoră a Uniunii Europene. Indiferent de rezultatul referendumului, Naumescu spune că cele două opțiuni pentru decidenți sunt fie falimentul Greciei, ceea ce va atrage „*vulnerabilizarea extremă a monedei euro pe piețele financiare ale lumii și eșecul ideii de monedă unică fără guvernare unică*” (Naumescu, 2015, p. 155), fie plata datoriei de către celelalte state europene, ceea ce va semnifica „*prăbușirea sistemului actual de responsabilizare politico-economică*” (Naumescu, 2015, p. 198). În afara crizei economice și politice, Grecia aduce în prim plan și problema **redescoperirii ideologiilor în Uniunea Europeană**, generând polemici europene dramatice între stânga radicală și conservatori.

4. Vecinătatea estică a Uniunii Europene, pe falia dintre lumi. Relația Europei cu Rusia: timpul marilor decizii

Capitolul al treilea analizează problematica estului Europei și a Rusiei. Este cel mai extins capitol din carte, cu 35 de articole (din 79 în total) dedicate acestei teme, și mai mult de jumătate din cele 440 de pagini ale cărții. Pornind de la ideea de securitate în Europa, Valentin Naumescu consideră că aceasta este cea mai profundă și severă criză geopolitică a sistemului internațional actual. Punctele-cheie ale Capitolului 3 sunt următoarele.

Stoparea înaintării Occidentului (Uniune Europeană, NATO) spre est, aproape de Rusia. Motivul principal al crizei Occident - Rusia este considerat de Naumescu respingerea de către Rusia a înaintării Occidentului (NATO, Uniunea Europeană) spre frontierele Parteneriatului Estic (Belarus, Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan). Conflictele deschise (și apoi „înghețate”) din Georgia, Ucraina, Republica Moldova contribuie la crearea și menținerea unei zone tampon între Rusia și Occident.

Al doilea Război Rece. Naumescu (2015, p. 220) vede războiul din Ucraina ca **începutul unui nou Război Rece**: „izolarea unei țări de dimensiunile și cu resursele Rusiei pare o glumă. Atunci, singura cale «onorabilă» a Occidentului de a răspunde și de a se opune agresiunii militare a Rusiei în Ucraina va fi declanșarea celui de-al doilea Război Rece”. Acest al doilea Război Rece, în opinia lui Naumescu, pune Occidentul în fața unei dileme: „fie (Occidentul – n.a.) asumă costurile imense de a înfrunța din nou Rusia și de a-i anula pretenția istorică la «sfera de influență», fie cedează definitiv „vecinătatea estică” (p. 222) Uniunii Economice Eurasiatice, lansate de Rusia și intrate în vigoare la data de 1 ianuarie 2015.

Noua Europă de Est și Europa zonei gri. Rusia „testează” Uniunea Europeană și NATO prin deschiderea de conflicte și crearea de tensiuni în Europa de Est (Ungaria, Grecia, dar mai ales Ucraina și Republica Moldova), iar Occidentul nu poate riposta (politic și militar) pe măsură. În plus, Franța și Germania (și, mai nou, Uniunea Europeană, prin vocea președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker), subliniază importanța normalizării relațiilor de cooperare cu Rusia.

Naumescu (2015, p. 223) consideră că „înfrângerea Ucrainei va schimba etosul Europei”. El mai adaugă că „**noua Europă de Est va rămâne captivă pentru încă o generație în zona unei neutralități gri, care îi convine de minune Moscovei**”. „Europa zonei gri”, o Europă estică aflată mai mult sub influența Rusiei decât a Uniunii Europene, retrasează harta politică a continentului și adâncește falia dintre Vest și Est. Naumescu apreciază că „**noua Europă de Est (țările Parteneriatului Estic) și limitele avansului Occidentului spre Rusia reprezintă acum miza recompunerii noii ordini europene. (...) zona gri va fi reconfirmată, pentru încă o generație. Acesta este prețul păcii cu Rusia**” (Naumescu, 2015, p. 385).

5. Statele Unite în mandatele lui Barack Obama: dezangajare sau revenire?

Capitolul al patrulea urmărește evoluția Statelor Unite în ultimii opt ani și impactul politicilor administrației Obama asupra Europei, asupra relațiilor diplomatice și economice internaționale. Ideile principale desprinse din Capitolul 4 se conturează după cum urmează.

Deși ne aflăm într-o epocă a multipolarismului, **Statele Unite au încă puterea de a influența relațiile internaționale**, procesele politice și economice globale sau regionale. Cu toate acestea, **autorul aduce în prim-plan paradoxul american**. Statisticile arată un nou curs ascendent al Americii: depășirea completă a crizei economice și financiare din 2008-2009; scăderea șomajului la nivelul minim din 1999; revenirea pe creștere economică a Statelor Unite la un nivel mai bun decât dinainte de 2008 (Naumescu, 2015, p. 390). Cu toate acestea, clasa de mijloc americană este în scădere, imaginea Statelor Unite de putere mondială este pusă sub semnul întrebării, iar starea de spirit a societății este apăsătoare.

Statele Unite se implică mai energic în relațiile internaționale. În ultimii doi ani, dar în special în 2015, Statele Unite și-au intensificat participarea la lupta împotriva Statului Islamic și combaterea terorismului. De asemenea, SUA au susținut sancțiunile împotriva Rusiei și au inițiat relansarea relațiilor diplomatice cu Cuba.

În ceea ce privește terorismul și războiul civilizațiilor, Valentin Naumescu evidențiază că acutizarea conflictelor și intensificarea atacurilor teroriste, nu numai în Statele Unite, dar în Occident în general, readuc în prim plan discuțiile privind **divergențele ideologice între paradigma individualist-liberală a lumii occidentale și cea dogmatică a lumii islamice militante.**

Globalizarea și migrația au dus la amestecarea religiilor, etniilor și raselor, iar conflictele dintre valori culturale și identități s-au intensificat, generând abisuri ale urii, terorii, fricii și nesiguranței permanente și de o parte și de cealaltă. Din acest punct de vedere, Naumescu (2015, p. 397) consideră că *„demersul politic de reconciliere interculturală și inter-civilizațională trebuie început de undeva, urgent”*.

Referindu-se la viitoarea Americă post-Obama, autorul consideră că starea de spirit negativă a americanilor, prăbușirea încrederii în guvern și în instituțiile politico-administrative prefigurează **trecerea la o nouă perioadă politică** în care domină piața, corporatismul, minimalismul guvernamental și reducerea intervenționismului, adică o paradigmă de tip mai degrabă republican decât democrat (Naumescu, 2015, p. 405).

Valentin Naumescu (2015, p. 438) susține, însă, că, indiferent de cine va câștiga alegerile prezidențiale de la Casa Albă, important pentru Europa este ca Statele Unite să își mențină *„prezența activă și asiguratoare în Europa”*, garantând astfel nu numai securitatea aliaților NATO din Europa, dar și prezervarea valorilor, tradițiilor și atitudinilor occidentale.

În planul luptei împotriva Statului Islamic și al crizei din Irak, se evidențiază că retragerea americană din Irak a lăsat în urmă o țară lipsită de experiență politico-administrativă, corupție cvasigeneralizată, divizare etnică și religioasă, făcând posibilă apariția structurilor radicale și dezvoltarea acestora în așa numitul Stat Islamic din Irak și Siria (ISIS). Valentin Naumescu (2015, p. 417) susține că *„lumea civilizată nu a găsit încă soluția optimă a abordării radicalismului religios din Orientul Mijlociu”*.

Lupta pe cale militară împotriva ISIS a devenit o **urgență a Statelor Unite și a politiciii internaționale.** Administrația Obama s-a ferit să se angajeze serios în rezolvarea acestei probleme, însă prețul politic, economic și militar pe care Statele Unite îl pot plăti pentru această pasivitate în Irak și Siria este foarte ridicat.

În opinia lui Naumescu (2015, p. 420), este posibil ca distrugerea ISIS să nu rezolve problemele majore din Orientul Mijlociu, însă *„prăbușirea Irakului sub asaltul jihadiștilor ar fi un semnal cumplit (...) pentru stabilitatea regiunii”*.

6. Concluzie

Cartea lui Valentin Naumescu dovedește o cunoaștere aprofundată a peisajului politic, economic, geopolitic, diplomatic din plan internațional. Perspectivele multiple din care sunt analizate realitățile unei lumi din ce în ce mai complexe – fie că este vorba de Europa, crize, tensiuni sau conflicte regionale și internaționale – generează patru mari capitole, pornind de la tematica globală actuală, continuând cu surprinderea crizei paradigmei integrării comunitare, vecinătatea estică a Uniunii și Statele Unite în perioada mandatelor lui Barack Obama. Autorul lansează întrebări, oferă soluții și scenarii alternative ca posibile răspunsuri. Dincolo de viziunea și interpretarea autorului asupra evenimentelor, cititorul este invitat el însuși să își pună întrebări și să caute răspunsuri, depășind realitatea concentrată sau transmisă în titluri și „alerte” mult prea concise.

Considerăm că elementul de rezistență al lucrării îl constituie surprinderea riscurilor, conflictelor și crizelor regionale și globale, de lungă durată și cu implicații profunde: repolarizarea și radicalizare ideologică, însoțite de creșterea violenței în spațiul public, ascensiunea curenților populiste, contestatare, antisistem sau xenofobe, expansiunea islamismului și slăbirea coeziunii sistemelor politico-economice occidentale. Toate acestea conduc la concluzia că este periclitată însăși autoritatea statelor și a instituțiilor publice și trebuie găsită o forță unificatoare, care să tempereze tensiunile economice și sociale, deja exacerbate.